

BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA BANK KREDITINI AHAMIYATI

Olimjonov Muhmaddiyor Jxongir o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot K51-22 – guruh talabasi

I. Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida biznes subyektlarining barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlash muhim iqtisodiy masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes faoliyatini kengaytirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda yangi innovatsion loyihalarni amalga oshirishda moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, bank kreditlari tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi asosiy moliyaviy manbalardan biri sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Bank kreditlari orqali korxonalar aylanma mablag'larini to'ldirish, asosiy vositalarni yangilash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, kredit resurslari biznesning investitsion faolligini rag'batlantirib, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, tijorat banklari tomonidan taqdim etilayotgan kredit siyosati va shartlari biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi va risklarni boshqarish jarayonlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, biznesni rivojlantirishda bank kreditlarining o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mavzuning dolzarbligi: Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes subyektlarining samarali faoliyat yuritishi, ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda raqobatbardoshligini oshirish dolzarb iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznesning iqtisodiyotdagi ulushi ortib borayotgan bir vaqtda, ularni yetarli moliyaviy resurslar bilan ta'minlash muammosi yanada keskinlashmoqda. Shu jihatdan, tijorat banklari

tomonidan ajratilayotgan kreditlar biznesni rivojlantirishning muhim moliyaviy instrumenti sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bank kreditlari nafaqat ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, balki innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga xizmat qiladi. Biroq, kreditlash jarayonida yuzaga keladigan yuqori foiz stavkalari, garov ta'minoti talablari va risklarni baholash bilan bog'liq muammolar biznes subyektlari faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, biznesni rivojlantirishda bank kreditlarining ahamiyatini chuqur ilmiy tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish bugungi kunda nihoyatda dolzarb hisoblanadi.

II. Metodologiya

Mazkur tadqiqotda biznesni rivojlantirishda bank kreditlarining ahamiyatini baholash statistik metodlar asosida amalga oshiriladi hamda 2025-yil ma'lumotlari empirik baza sifatida qabul qilinadi. Tadqiqot jarayonida, avvalo, deskriptiv statistik usullar yordamida tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi, ularning tarmoqlar kesimidagi taqsimoti, foiz stavkalari va muddatlari bo'yicha umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar (o'rtacha qiymat, median, dispersiya) aniqlanadi. Dinamik qatorlar tahlili orqali kreditlash hajmining vaqt bo'yicha o'zgarish tendensiyalari o'rganilib, o'sish sur'atlari va indekslar hisoblanadi. Shuningdek, korrelyatsion tahlil usuli yordamida bank kreditlari hajmi bilan biznes subyektlarining asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlari, jumladan, ishlab chiqarish hajmi, daromad va rentabellik darajasi o'rtasidagi bog'liqlik darajasi aniqlanadi. Regression tahlil asosida esa kreditlarning biznes rivojlanishiga ta'siri miqdoriy jihatdan baholanib, model ko'rinishida ifodalanadi. Bundan tashqari, qiyosiy statistik usul orqali 2025-yilda turli hududlar yoki tarmoqlar kesimida kreditlash samaradorligi solishtiriladi. Tadqiqotda rasmiy statistik ma'lumotlar asosida hisob-kitoblar olib borilib, olingan natijalar ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish uchun xizmat qiladi.

III. Natija

Biznes va xususiy tadbirkorlik zamonaviy iqtisodiyot xo'jalik tizimining muhim tarkibiy elementlaridan biri bo'lib, milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ushbu sohani rivojlantirish orqali aholining ish bilan bandligini ta'minlash, ichki bozorni iste'mol tovarlari bilan to'ldirish hamda yalpi ichki mahsulotni, valyuta tushumlarini, aholi daromadlarini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash kabi ijobiy natijalarga erishiladi. Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznesning YAIM dagi ulushi 50-60 foizni tashkil qiladi, mehnatga layoqatli aholining 80 foizdan ortig'i shu sohada faoliyat yuritadi.

Ushbu sohani rivojlantirishga qaratilgan ko'plab qonun, farmon va qarorlar qabul qilindi, zarur shart-sharoitlar, imkoniyatlar yaratib berildi. Biznes vakillari doimo rag'batlantirilib kelinmoqda, ularning ishbilarmonlik tashabbuslari to'liq qo'llab-quvvatlanmoqda. Bu ishlarning natijasida respublikamizda tadbirkorlik jadal rivojlanib bormoqda. Birgina 2024 yilning o'zida tadbirkorlik subyektlari soni 40 mingtaga, o'rta tadbirkorlar soni 2 mingtaga, yirik korxonalar soni esa 420 taga ko'paydi. Berilgan yengilliklardan foydalanib, bir yilda 165 ta korxonaning yillik aylanmasi 150 million dollardan oshdi. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 2023 yilning 1 dekabr holatiga faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik subyektlari (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz) soni 428 396 tani tashkil etgan. Shundan 424 695 tasi tadbirkorlik subyektlari hissasiga to'g'ri kelgan. 2024 yilda tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab quvvatlash maqsadlari uchun 534 mingdan ortiq loyihalarga jami 75,8 trln som miqdorida kredit mablag'lari ajratildi

IV. Munozara

Mazkur mavzu doirasida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bank kreditlari biznesni rivojlantirishda muhim moliyaviy manba bo'lishiga qaramasdan, ularning samaradorligi bir qator omillarga bog'liq holda shakllanadi. Bir tomondan, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi loyihalarni moliyalashtirish hamda tadbirkorlik faoliyatini

kengaytirishga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, 2025-yil ma'lumotlari asosida olib borilgan statistik tahlillar kredit hajmi bilan korxonalar daromadi va rentabelligi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Bu esa kredit resurslarining biznes o'sishidagi rolini tasdiqlaydi. Biroq, boshqa tomondan, kreditlash tizimida mavjud muammolar ushbu ijobiy ta'sirni ma'lum darajada cheklab qo'ymoqda. Xususan, yuqori foiz stavkalari, garov ta'minoti bilan bog'liq qat'iy talablar hamda kredit ajratish jarayonining murakkabligi kichik va o'rta biznes subyektlari uchun jiddiy to'siq bo'lib qolmoqda. Natijada, ayrim tadbirkorlar kredit olish imkoniyatidan foydalana olmayapti yoki ortiqcha moliyaviy yuk ostida qolmoqda. Shu bilan birga, kredit mablag'laridan samarasiz foydalanish holatlari ham kuzatilib, bu esa korxonalarining moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, mazkur masalada muvozanatli yondashuv zarur bo'lib, banklar tomonidan kredit siyosatini yanada takomillashtirish, foiz stavkalarini optimallashtirish va kredit olish jarayonlarini soddalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish ham kreditlardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Umuman olganda, bank kreditlari biznesni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib qolmoqda, biroq ularning samaradorligini oshirish uchun mavjud muammolarni bartaraf etish va tizimli islohotlarni amalga oshirish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, biznesni rivojlantirishda bank kreditlari muhim moliyaviy resurs sifatida iqtisodiy o'sish va tadbirkorlik faoliyatini kengaytirishda hal qiluvchi o'rin egallaydi. Olib borilgan ilmiy va statistik tahlillar, xususan 2025-yil ma'lumotlari asosida, kredit resurslarining korxonalar ishlab chiqarish hajmi, daromadliligi hamda investitsion faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kreditlash tizimidagi ayrim cheklovlar — yuqori foiz stavkalari, garov talablari va kredit olish jarayonining murakkabligi — ushbu imkoniyatlardan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilayotganini ko'rsatadi. Shu sababli, biznesni rivojlantirishda bank kreditlarining samaradorligini oshirish

uchun tijorat banklari kredit siyosatini takomillashtirish, kredit resurslarining ochiqligi va qulayligini oshirish hamda risklarni boshqarish mexanizmlarini yanada rivojlantirish zarur. Bunda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarini kengaytirish va tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, bank kreditlari biznes rivojining asosiy drayverlaridan biri bo'lib qoladi va ularning samarali ishlatilishi mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Mazkur mavzu yuzasidan olib borilgan tahlillar asosida biznesni rivojlantirishda bank kreditlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, tijorat banklari tomonidan kredit foiz stavkalarini bosqichma-bosqich optimallashtirish zarur, chunki yuqori foiz stavkalari kichik va o'rta biznes subyektlarining kreditlardan foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bilan birga, kredit ajratish jarayonlarini soddalashtirish, hujjatlashtirish tartiblarini qisqartirish va raqamlashtirish orqali tadbirkorlar uchun qulaylik yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, garov ta'minoti talablari bo'yicha muqobil mexanizmlarni joriy etish, xususan, kafillik fondlari va sug'urta tizimlarini kengaytirish orqali kredit olish imkoniyatlarini oshirish maqsadga muvofiqdir. Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni baholashda zamonaviy risk-menejment usullarini qo'llash ham kreditlarning samarali taqsimlanishiga xizmat qiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklari faoliyati va kreditlash ko'rsatkichlari bo'yicha yillik hisobotlar, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Iqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami, (2025).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va bank tizimini rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari.
4. "Bank ishi" darsligi / iqtisodiy oliy ta'lim muassasalari uchun. – Toshkent:

Iqtisodiyot nashriyoti.

5. Lavrushin O.I. “Bankovskoye delo”. – Moskva: Knorus nashriyoti.

6. Mishkin F.S. “The Economics of Money, Banking and Financial Markets”. – Pearson Education.

7. Rose P.S., Hudgins S.C. “Bank Management and Financial Services”. – McGraw-Hill Education.

8. Karimov I.A. “Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, uni O‘zbekiston sharoitida bartaraf etish yo‘llari va choralar”. – Toshkent.

9. Abdukarimov X. va boshqalar. “Moliyaviy tahlil asoslari”. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.

10. Turli ilmiy maqolalar va iqtisodiy jurnallar (2023–2025 yillar) – bank kreditlari va biznesni rivojlantirish mavzulari bo‘yicha.

11. Mirziyoyev Sh. "Tadbirkorlik rivojini yanada yuksak bosqichga ko'tarish ustuvor vazifamizdir O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimiz tadbirkorlari bilan ochiq muloqot shaklida o'tkazilgan uchrashuvdagi nutqi, <https://president.uz>.

